

Ayşe Kaş

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi/İlahiyat Fakültesi, Hatay/Türkiye
Asst. Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal University/Faculty of Theology, Hatay/Türkiye

eposta: ayse.kas@mku.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5083-1097> - RorID: <https://ror.org/056hcg41>

Ferzane Devletabadi

Prof., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/İnsan ve Toplum Fakültesi, Eskişehir/Türkiye
Asst. Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University/Faculty of Education, Erzincan/Türkiye

eposta: ferzane.devletabadi@ogu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7605-4123> - RorID: <https://ror.org/01dzjez04>

Atıf/Citation: Kaş, Ayşe ve Ferzane Devletabadi. 2026. Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 14/1, 171-191.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1792130>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	27.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	08.02.2026
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2026

MODERN DÖNEM FARS VE TÜRK ÇOCUK ŞİİRİNDE İMGESEL UNSURLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

171

Öz

Çağdaş edebiyatın çok kültürlü ve sınır ötesi dinamikleri, çocuk edebiyatı alanında da yeni ifade biçimlerinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu çalışma, modern dönem Fars ve Türk çocuk şiirinde kullanılan imgesel unsurların ve metaforik yapıların karşılaştırmalı bir çözümlemesini sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, her iki kültürde de çocuk şiirinin kültürel değerleri, ulusal kimlik öğelerini ve geleneksel ile modern estetik yaklaşımları nasıl yansıttığını incelemektir.

Çalışmada, imgebilimsel (imagoloji) bir yöntem kullanılarak Fars ve Türk çocuk şiirinden seçilen metinler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, Fars çocuk şiirinde sosyokültürel ve felsefi derinliğe sahip imgelerin yoğun olarak kullanıldığı, Türk çocuk şiirinde ise çocuğun hayal dünyasını ve yaratıcılığını merkeze alan, geleneksel ile çağdaş öğeleri dengeli bir şekilde harmanlayan imgesel motiflerin öne çıktığı görülmüştür. Bu karşılaştırma, iki edebiyat geleneği arasındaki benzer ve farklı imgesel paradigmaları ortaya koyarak çocuk edebiyatının dil ve kültür aktarımındaki rolüne ışık tutmaktadır.

Bu araştırma, modern dönem çocuk şiirinin kültürel aktarım, ulusal bilinç ve kuşaklararası iletişimdeki işlevini vurgulamakta; aynı zamanda Fars ve Türk çocuk edebiyatı ile karşılaştırmalı edebiyat disiplinlerine özgün bir bilimsel katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Çocuk Şiiri, Fars Çocuk Şiiri, İmge, Karşılaştırmalı Edebiyat, İmgebilim.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF IMAGERY IN MODERN PERSIAN AND TURKISH CHILDREN'S POETRY

Abstract

The multicultural and cross-border dynamics of contemporary literature have paved the way for new forms of expression in children's literature as well. This study aims to provide a comparative analysis of the imagery and metaphorical structures used in modern Persian and Turkish children's poetry. The primary objective of the research is to examine how children's poetry in both cultures reflects cultural values, national identity elements, and a balance between traditional and modern aesthetic approaches.

The study employs an imagological approach to analyze selected texts from both Persian and Turkish children's poetry. The analysis reveals that Persian children's poetry predominantly uses imagery with socio-cultural and philosophical depth, while Turkish children's poetry features imagistic motifs that center the child's imagination and creativity, harmoniously blending traditional and contemporary elements. This comparison sheds light on the role of children's literature in language and cultural transmission by revealing the similar and different imagistic paradigms between the two literary traditions.

This research highlights the function of modern children's poetry in cultural transmission, national consciousness, and intergenerational communication. It also aims to make an original scholarly contribution to the fields of Persian and Turkish children's literature and comparative literature.

Keywords: Turkish Children's Poetry, Persian Children's Poetry, Imagery, Comparative Literature, Imagology.

Giriş

Çocuk edebiyatı, insanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren anne ninnilerinin ritmik yapısından başlayarak; tekerlemeler, masallar, efsaneler ve kahramanlık anlatıları gibi sözlü kültür ürünlerinin zengin dokusu içinde biçimlenmiştir. Özellikle fabl türünün kökeni, Doğu kültürünün klasik eserlerinden biri olan ve Hint edebiyatına dayanan *Kelile ve Dimne*'ye kadar uzanmaktadır. La Fontaine gibi Batılı yazarlar, bu kaynaktan beslenerek evrensel nitelikte eserler vermiş; böylece Doğu ile Batı arasında edebî bir köprü kurulmuştur (Albrecht, 2012). Bu durum, çocuk edebiyatının kültürlerarası etkileşimdeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Çocuk edebiyatı, tekerlemeler ve masallar gibi sözlü kültür ürünleriyle şekillenmiştir. Bu türün Batı'daki öncüsü La Fontaine gibi yazarlar, Hint edebiyatından beslenen **Kelile ve Dimne** gibi Doğu kaynaklarından esinlenerek kültürlerarası bir köprü kurmuştur.

19. yüzyılda resimli kitaplar ve dergiler, çocuk edebiyatını görsel ve bilişsel açıdan zenginleştirmiştir. Türkiye'de Meşrutiyet, İran'da ise Kaçar sonrası modernleşme dönemleri, bu alanda yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Özellikle İran'da modern çocuk şiiri, Nima Yuşic ve İreç Mirzâ gibi öncü şairlerle gelişmiştir. Bu sürecin en önemli adımlarından biri, 1332 (miladi 1953) yılında yayımlanan ve çocuk edebiyatını eğitimsel bir araç olarak gören *Sepide-i Ferda* dergisidir (Kalyani, t.y.,8).

Aynı dönemde, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin tetiklediği toplumsal dönüşümler, çocuğa bakış açısını değiştirmiş ve onlara yönelik edebî ürünlerin artmasına zemin hazırlamıştır (Nodelman, 2008). İran'da gelişen edebî mecranın çocuk eserlerinde vücut buluşunda kurumsallaşmanın etkisi oldukça fazladır. Şura-yı Kitab-ı Kudak (Çocuk Kitabı Konseyi) ve Kanon-i Perveriş Fikri (Çocuk ve Gençlerin Fikri Gelişim Enstitüsü) gibi oluşumlar, bu amacı gerçekleştiren çocuk yayıncılığına yön veren kurumlardır. Özellikle 1341 (miladi 1962) yılında faaliyetlerine başlayan Çocuk Kitabı Konseyi, "Gozari der Edebiyat-i Kudakan" gibi öncü eserler yayımlayarak çocuk edebiyatının yaygınlaşmasına öncülük etmiştir.

1345 (miladi 1966) yılında kurulan Kanon-i Perveriş Fikri ise hem çocuk kitaplarının basımını üstlenmiş hem de bu alanda yeni yazarların yetişmesine olanak sağlamıştır. Bu dönemde, Peyk, Ettelaat-e Kudakan ve Keyhan Baçeha gibi süreli yayınlar aracılığıyla çocuk edebiyatı geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu kurumsal çabaların sonucunda, dönemin Mahdi Azar Yazdi gibi düzyazı yazarları ile modern şiirin öncüleri Mahmud Kiyanus, Pervin Devletabadi ve M. Azad gibi isimleri, klasik ve halk edebiyatı unsurlarıyla gerçekçi ve modern eserler ortaya koymuştur. Bu gelişim süreci, İran çocuk edebiyatında bir "şükufâyi" (bahar, çiçeklenme) dönemi olarak kabul edilmektedir (Kalyani, t.y., 8-9).

Türk çocuk edebiyatı, tıpkı Fars edebiyatında olduğu gibi, modernleşme öncesinde ninniler, tekerlemeler, masallar ve efsaneler gibi sözlü kültür ürünleri aracılığıyla varlığını sürdürmekteydi. Ancak, modern anlamda kurumsallaşma ve basılı yayınların ortaya çıkışı, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde gerçekleşti. Bu sürecin ilk adımı, 1869 yılında Mümeyyiz gazetesinin bünyesinde yayımlanan "Çocuklara Mahsus Bölüm" ile atıldı. Bu dergileri, 1898'de çıkan *Çocuklara Mahsus Gazete* ve onu takip eden pek çok çocuk dergisi izledi. Bu yayınlar, çocukları eğitme ve onlara ahlaki değerler kazandırma misyonları üstlenerek modern çocuk edebiyatının çekirdeğini oluşturdu.

Bu yeni dönemin öncü yazarları olan Şinasi, Ahmet Mithat Efendi ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi isimler, çocuklara yönelik hikâye ve masallar kaleme alarak çocuk edebiyatı türünün gelişimine öncülük etmişlerdir. Özellikle Ziya Gökalp, çocuk edebiyatını milli kimlik inşası için bir araç olarak görerek bu alanda bir dönüm noktası yaratmıştır. Bu kurucu isimlerin ardından, Ayla Çınaroğlu ve Mustafa Ruhi Şirin gibi şairlerin eserleriyle Türk çocuk şiiri, hem nitelik hem de nicelik açısından önemli bir kademe atmıştır. Bu gelişim

süreci, Mavisel Yener ve Aytül Akal gibi isimlerle post-modern döneme evrilmiş, alışılmış çizgilerin ötesine geçen, daha özgür ve yenilikçi eserlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler, Türk çocuk edebiyatının başlangıçta Batı'dan alınan formlarla ilerlediğini, ancak kısa sürede kendi kültürel ve edebi dinamikleriyle özgün bir yapıya kavuştuğunu göstermektedir.

Türkiye'de Meşrutiyet dönemi, İran'da ise Kaçar sonrası modernleşme çabaları, her iki ülke çocuk edebiyatında da yeni arayışları beraberinde getirmiştir (Özel, 2003; Zerrinkub, 1999).

Bu çalışma, modern dönem Türk ve Fars çocuk şiirindeki ortak ve farklı imgesel unsurları karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, iki farklı kültürdeki şairlerin, çocuklara hitap ederken hangi ortak ve farklı imgesel dil öğelerini kullandığıdır.

Bu soruya yanıt ararken, çalışmada imgebilimsel bir çözümleme yöntemi uygulanacaktır. Bu bağlamda, Türk çocuk edebiyatından Ayla Çınaroğlu, Mustafa Ruhi Şirin ve H. Lâtif Sarıyüce; Fars çocuk edebiyatından ise Pervin Devletâbâdî, Efsâne Şa'bân Nejad, Mahmud Kiyânûş ve Ca'fer İbrahimî gibi önde gelen şairlerin eserleri analiz edilecektir.

Bu araştırmanın önemi, Türk ve Fars çocuk şiirini karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk kapsamlı çalışmalardan biri olmasından kaynaklanmaktadır. Analiz, "çocuğa görelilik" ve "yaratıcı çocuk edebiyatı" gibi temel kuramlar çerçevesinde gerçekleştirilerek alandaki kuramsal boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Sonuç olarak, bu çalışma çocuk şiirinin kültürel aktarım ve ulusal kimlik oluşturma işlevine dikkat çekerek, karşılaştırmalı edebiyat ve çocuk edebiyatı disiplinlerine disiplinlerarası bir katkı sunacaktır.

Çocuk Edebiyatı ve İmgebilim

İmge, dış dünyadan duyular aracılığıyla algılanan nesnelerin, olayların veya durumların zihinde oluşturduğu bir tasarım veya izlenim olarak tanımlanır (Karataş, 2011: 207). Bu yönüyle imge, özellikle şiirde anlamın çok boyutlu bir şekilde aktarılmasında kritik bir rol oynar. Bu dinamik, çocuk edebiyatı bağlamında, çocuğun bilişsel, duygusal ve dilsel gelişimine katkıda bulunan temel bir pedagojik unsur olarak ön plana çıkar.

İmge, şiiri durağan bir yazı parçasından öteye taşıyan, ona dinamizm ve çok anlamlılık katan temel bir estetik unsurdur. Özdemir İnce'nin (1996) imge kavramına ilişkin görüşleri, onu şiirin merkezine konumlandırmaktadır. İnce'ye göre imge, bir düzyazıdaki kelimenin tek ve değişmez anlamının aksine, okurun zihninde çok yönlü çağrışımlar uyandıran bir yapıya sahiptir. Bu etki, bir cümlede veya dizinin okurda yarattığı yoğun duygu ve heyecanla açıklanabilir. Bu çok katmanlı yapı, imgenin en önemli özelliğidir.

İmge, sadece şairin yaratımına ait değildir; aynı zamanda okurun zihninde yeni bir senaryo ile üretilir. Bu süreçte şiirin anlamı, okurun hayal dünyası ve gerçek yaşam

tecrübesiyle birleşerek adeta “canlanır” ve bir tür “bulaşıcılık” kazanır. Böylece şiir, pasif bir okuma eylemi olmaktan çıkar, okurun da dahil olduğu sürekli bir oluşturulma sürecine dönüşür.

Şiirde imge, rastgele kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşmaz; Özdemir İnce'nin de belirttiği gibi, iki kelime arasında kurulan bir analogiye (örnekseme) dayanır. Bu yaratım süreci, açık bir karşılaştırma (teşbih), eğretileme (istiare) veya sadece kelimelerin yan yana getirilmesiyle gerçekleşir. Bu bağlamda, mecaz-ı mürsel, kinaye ve tevriye gibi anlam sanatlarının da imgesel etki yarattığına dikkat çekilir (İnce, 1996: 18-21). İnce, imgenin sadece edebiyatın sınırları içinde kalmadığını, günlük konuşma dilinde, hatta atasözleri ve deyimlerde bile karşımıza çıktığını belirtir. Özellikle somuttan somuta kurulan tasvirî imgeler en yaygın ve anlaşılır olanlardır. Bu duruma güzel bir örnek olarak Cahit Külebi'nin “Bir Umut” şiirini gösterebiliriz:

Yorgunsun, uzaklardan gelmişsin, Yitirmişsin nen varsa birer birer. Bir sağlık,
bir sevinç, bir umut Onlar da nerdeyse gitti, gider. (Külebi, 1982: 192)

Bu şiirde, “Dost bildiğin insanların yüzleri / Aynalar gibi kapkara” dizesinde somut bir benzetme (teşbih) yoluyla kurulan imge, dostların vefasızlığını görsel bir hale getirir. Benzer şekilde, “Dönmüşsün kuruyan ırmaklara” dizesi, umutsuzluk ve çaresizlik duygusunu somut doğa imgeleriyle güçlendirir. Bu örnekler, imgenin salt kelimelerden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir duygu ve algı aktarımı olduğunu gösterir.

Algı, İmgelem ve Anlatıdaki İşlevi

İmgenin oluşumu, dış dünya ile iç dünya arasında köprü kuran algı ve imgelem süreçlerine dayanır. Algı, duyumların yorumu olup, nesnel gerçekliğin öznel bir tasarımına dönüşmesidir (Hazer, 2014, s. 70-71). Bu öznel, aynı uyarana maruz kalan bireylerin farklı tepkiler vermesiyle kendini gösterir (Merleau-Ponty, 2010: 35).

Edebiyat metinlerinde imge, dış dünyadan alınan izlenimlerin teşbih, istiare ve mecaz gibi söz sanatlarıyla yeniden yorumlanmasıyla vücut bulur. Filozoflar, imgelem yetisini farklı şekillerde tanımlamıştır: Platon gerçek dışı olanı zihinde canlandırma yetisi olarak görürken, Kant nesnelere yokluğunda dahi zihinsel temsillerin oluşturulabileceğini savunur. Sartre ise imgeyi “olmayan bir şeye yönelme” eylemi olarak tanımlar. Işıldak'ın (2008, s. 64-69) “yaratıcı imgelem” olarak adlandırdığı bu yeti, imgeler arasında özgün ve beklenmedik bağlantılar kurma kapasitesidir.

İmgeler, yalnızca estetik değil, aynı zamanda bireyin kalıp yargıları, bilinçaltı ve kültürel kodları aracılığıyla şekillenen kültürel ve düşünsel bir derinliğe de sahiptir (Uludağlı, 2006: 19; Cihangir, 2021: 2). Bu bağlamda imge, çocuk edebiyatında sadece bir estetik unsur değil, aynı zamanda çocuğun algı dünyasını genişleten ve kültürel kodları anlamlandırmasına yardımcı olan temel bir araçtır.

Sonuç olarak, imge, kelimeler arasında kurulan bu özel bağlar sayesinde şiirin anlamını yüzeysel bir düzlemde alarak derinlikli bir boyuta taşır. Bu dinamik yapı, okuru pasif bir alıcı olmaktan çıkarıp şiirin anlamına ortak eden, onun zihinsel ve duygusal olarak metinle etkileşime girmesini sağlayan çok boyutlu bir unsurdur.

İmge ve Algının Çocuk Edebiyatına Kattığı Estetik Değer

Edebî metinlerde anlamın derinleştirilmesi ve okurda estetik bir deneyim yaratılması, imge ve algı arasındaki dinamik ilişkiye dayanır. Bu dinamik, özellikle çocuk edebiyatı bağlamında, çocuğun bilişsel, duygusal ve dilsel gelişimine katkıda bulunan temel bir pedagojik unsur olarak ön plana çıkar. Bu makalede, imge ve algı kavramları arasındaki teorik ilişki, çeşitli felsefi ve edebî yaklaşımlar çerçevesinde ele alınacak ve Türk-İran çocuk edebiyatından seçilen örnek şiirlerle bu işlevin somut yansımaları gösterilecektir.

Çocuk Edebiyatında İmgesel Anlatım Örnekleri

Çocuk edebiyatında imge, yalnızca estetik bir araç olmanın ötesinde, çocuğun düşünsel ve duygusal gelişimine katkıda bulunan pedagojik bir işleve sahiptir. Bu tür metinler, kişileştirme ve benzetme gibi sanatlarla çocuğun soyut kavramları somut imgeler üzerinden anlamasına yardımcı olur.

Hasan Âli Yücel'in "Dere" adlı şiiri, bu işlevselliğe güzel bir örnektir:

Dere
Nerden alır suyunu/ Kardan mı yağmurdan mı?
Şu nazlı dereciğin/ Yatağı çamurdan mı?
Bilmez durup dinlenmek/ Kış, yaz demeyip akar.
Ovanın her yerini/ Sular ile o yıkar.
Haz duyar ağalardan/ Serinlik döküldükçe.
Hayat saçar her yana/ Kıvrılıp büküldükçe.
Duyulur türkülerin/ En coşkunu sesinden.
Ferah veren bir hava/ Yayılır nefesinden.
Durma gez,dolaş yurdu/ Ak dere, berrak dere!
Gezdiğin topraklara/Bolluklar bırak dere!

Şiirde, "Ferah veren bir hava / Yayılır nefesinden" dizesiyle dereye insani bir özellik (nefes alma) yüklenir. Bu kişileştirme, çocuğun doğa unsurunu soyut bir kavramdan çıkarıp canlı bir varlık olarak algılamasını sağlar.

Benzer bir yaklaşım Mahmud Kiyânûş'un "Berré-i Kûçûlû" (Sevimli Beyaz Kuzu) adlı çocuk arkısı olarak bestelenen şiirinde de görülür. Şiir, bir kuzunun masumiyetini ve canlılığını çocuksu bir dille resmeder:

Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi

کوچک چاق تۇپلى	بره‌ی خوشگل سفید
برف تن زبان گلی	چشم سیاه لب کلفت
چهچه بلبلان باغ	بَع بَع تو به گوش من
مثل شب پر از چراغ	چشم تو با نگاه گرم
بگرد و جست و خیز کن	تو دره‌ها بچر، بدو
تو چشمه‌ها تمیز کن	آن بدن لطیف را

Sevimli Beyaz Kuzu

*Küçük, tombik, tombul
Kara gözlü, kalın dudaklı*

*“Mee” sesin kulağıma
Sıcak bakışlarınla gözlerin*

*Dağ derelerinde otlar, koş
O nazik bedenini*

(Kiyanuş, <https://ketabak.org/content/>)

*Beyaz, güzel kuzu
Karbeyaz beden, kırmızı dil*

*Bahçedeki bülbüllerin şarkısı
Geceyi aydınlatan fenerler gibi*

*Dolaş, zıpla, oyna
Pınarlarda yıka, tertemiz et*

Kiyanuş, çocuk şiirinde sadelik ve anlaşılabilirliği esas alır. Eserlerinde karmaşık edebi sanatlar yerine, çocukların kolayca kavrayabileceği **istiare** ve **benzetmelere** yer verir. Şiirdeki “Mee sesin kulağıma / Bahçedeki bülbüllerin şarkısı” benzetmesi, çocuğun aşına olduğu iki farklı sesi bir araya getirerek bir imge oluşturur. Bu, çocuğun hayvan sevgisini estetik bir duyarlılıkla pekiştiren bir yaklaşımdır. Ona göre, çocuk şiirinde **müzik**, anlamı öğretmenin en etkili yoludur. O, “Çocuk anlamları müzikle öğrenir” diyerek, eserlerinde dilin ritmine büyük önem verir. Bu yaklaşım, onun şiirlerini hem sanatsal hem de çocukların gelişimine katkı sağlayan birer araç haline getirir.

Bu örneklerin yanı sıra, çocuk edebiyatı metinleri toplumsal gerçeklikleri de imgeler aracılığıyla aktarabilir. Mehmet Emin Yurdakul'un “Kibritçi Kız” şiiri, toplumsal yoksulluğu ve masumiyetin korunması gerekliliğini imgelerle işler:

Kibritçi Kız

... Şu talihsiz kızcağız da bir lokma ekmek için,
Sokak sokak: “Kibrit!” diye dolaşiyor bütün gün;
Nice çirkin, firengili yüzlere: “Benim güzel beyim!”
diyor, belki günde yüz kere.
... Ah yoksulluk, ah babasız çocuklar!
(Yurdakul, Türk Sazı, (t.y. 51-51))

Şiirde yoksulluk ve çaresizlik, kibrit satan bir kız çocuğunun görüntüsüyle somutlaştırılır. “Bir kimsecik kanad gerip durmuyor” dizesindeki “kanat germe” imgesi, çocuğun korumasızlığını vurgular ve okurda güçlü bir merhamet duygusu uyandırır.

Son olarak, Sunay Akın’ın “Çocuk ve Hüzün” şiiri, yalın imgelerle derin bir duygusal etki yaratır:

Çocuk ve Hüzün

*Ne zaman bir çocuk ölse/ Gözü evlerinde/ Annesinin kavurduğu/ Helvada Kalır/
Yoksul bir çocuk görsem/Yağmur altında üşüyen/ Köprü olmak geçer/ Hiç değilse
İçimden*

Bu şiirde, ölen bir çocuğun gözünün “Annesinin kavurduğu helvada kalması” imgesi, somut bir nesne (helva) aracılığıyla çocukluğun son buluşu ve özlemi gibi soyut kavramları okura hissettirir. Şair, yoksul bir çocuk için “köprü olmak” isteğiyle, yardım etme duygusunu somutlaştırarak vicdani bir çağrıda bulunur.

İmge ve algı ilişkisi, çocuk edebiyatı metinlerinin hem estetik hem de iletişimsel değerini belirleyen temel dinamiklerden biridir. İmgesel anlatım, algılamada kolaylık sağladığı gibi, anlamsal çağrışımlarıyla da zihinde kurgusal bir etki yaratır. Çocuk, bu imgeler aracılığıyla kendi gerçekliği ile edebi gerçeklik arasında bağ kurar; bu süreç ise onun dil, düşünce ve duygu dünyasını zenginleştirir. İmgesel anlatım, çocuk edebiyatının yalnızca eğitici değil, aynı zamanda sanatsal açıdan da güçlü bir tür olduğunu kanıtlar.

Çocuk Edebiyatında Hayal Unsurunu Güçlendiren İmgeler

Şiir türünde imgeler, estetik bir yapılandırma aracı olarak, çocuğun duygu dünyasına incelik ve coşku katmanın yanı sıra, bilişsel süreçlerini de harekete geçirir. Bu göstergeler, çocuğun algısal ve hayal gücüne dayalı düşünme yeteneklerini geliştirerek, zihinsel kurgu süreçlerini zenginleştirir. (Öçalan, 2006: 1-10). Çocuk edebiyatında, çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimine uygun, estetik ve yaratıcı bir dil kullanımı esastır. Bu bağlamda, çocuk yazarlarının, çocuğun dünyasına nüfuz edebilecek, hassas ve özenli bir imgesel dil kullanmaları beklenir (Demir, 2019: 1014-1016).

Bu bölümde, seçilen çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılan imgelerin, çocuğun hayal gücünü nasıl tetiklediği ve bu imgelerin farklı kültürel bağlamlarda nasıl yapılandırıldığı, karşılaştırmalı bir analizle incelenecektir. İmgesel yapıların, çocuğun bilişsel süreçlerini, dil gelişimini ve kültürel kimlik oluşumunu nasıl etkilediği, metinlerarası bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu bağlamda, seçilen eserlerdeki imgelerin, çocuğun dünyasına nasıl bir pencere açtığı ve farklı kültürel bağlamlarda çocuklara sunulan edebî deneyimlerin nasıl farklılaştığı, analitik bir çerçevede incelenecektir. Çalışmanın bulguları, çocuk edebiyatında imgesel dil kullanımının, çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimindeki rolünü ve farklı kültürel bağlamlarda çocuklara sunulan edebî deneyimlerin nasıl farklılaştığını ortaya koymayı

hedeflemektedir. Aşağıda tespit edilen metaforlar bu üç edebiyatta karşımıza çıkan ortak metaforik unsurlardan bir örnektir.

Oyuncak: Uçurtma

Pervin Devletabâdî'nin "Badbâdek" (Uçurtma) şiirindeki uçurtması metaforu, kırlarda gökte süzülen çocuğun elinde bulunmaktadır. Şiirde semboller ve gerçek yaşam iç içe verilmektedir. Uçurtma imgesi ile gökyüzü bağdaştırılmıştır. Şiirde, çocuklara merhamet duygusu ve eleştirel bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

بادبادک/ بادبادکم بادبادکم/ من سبکم، تکم تکم/ بال ندارم/ پر می کشم/ در آسمان سر می کشم/ نه سر دارم روی تنم/ نه
پا به زیر دامنم/ باد هوا پای منه/ به هر طرف جای منه/ در آسمان مثل پری/ مرا به هر جا می بری/ سر نخم دست شما/ بادبادگم
سر به هوا/ بازی چه ام به دست تو/ اما تو مثل من مشو/ آدم خوبی نازنین/ دو پا داره روی زمین/ دست و زبان و سر داره/ از
زندگی خبر داره.

(Devletabâdî, 1377/1998: 61)

*Uçurtma/ Uçurtmayım uçurtmayım/ Ben hafifim birer birer/ Kanadım yok/ Kanat çekerim/
Gökyüzünde gezinirim/ Vücudumda başım yok/ Eteğimin altında bacağım yok/ Rüzgarın esintisi benim
ayağım/ Her taraftır benim yerim/ Peri gibi gökyüzümdenim/ Beni her tarafa götürürsün/ İpim
avucunun ucundadır/ Uçurtmayım başım havada/ Oyuncağım senin elinde/ Ama sen benim gibi olma/
Sen nazik ve iyi bir insansın/ İki ayağı yerde/ Elleri, dili, başı olan/ Hayattan haberin var.*

Şair, konuşan bir uçurtma aracılığıyla çocuklara iletiler gönderir ve böylece şiirine çekicilik katar. İnsan olarak yaratılmış olmanın şansını ve değerini vurgulayarak, bir çocuk gözüyle oyuncağın kağıttan yapısına bakıp kuş gibi kanadının, insan gibi bacağının olmayışını düşünür ve bu duruma çocuksu bir üzüntüyü dile getirir.

Oyuncak: Salıncak

Rüzgâr, çocuğun heyecanını ifadesinde başlıca doğa olaylarından. Çocuk salıncağında rüzgârın kollarında, çocukluk neşesiyle sallanmaktadır. Sert esen rüzgâr, çocuğun yüzünde bir tebessüm kondurur ve onun kahkahasıyla bir melodik ses çıkarır. Rüzgârın sesiyle başlayan dans, uçurtmanın gökyüzüne yükselişi, topun peşinden koşan küçük adımlar ve salıncağında heyecanla sallanan çocuk. Tüm olaylar, çocukluğun saf eğlencesini ve hazzını sunar.

Efsâne Şa'bân Nejâd, "Bâd ve Pirâhen-i Men" (Rüzgâr ve Benim Gömleğim) adlı şiiri, doğanın bir parçası olan rüzgârla oyunu kurgularken çocuksu bir hayal dünyasını resmeder. Süleyman İsa'nın benzer bir çerçevede, "Neşîdü'l Urcûha" (Salıncak Şarkısı) adlı şiirinde ise, bir çocuğun salıncağıyla olan masalsi yolculuğu, rüzgârın ritmiyle sallanan bir kuş metaforuyla anlatılır.

باد و پیراهن من/ بالای بالا رفتند/ من توی خونه بودم/ اون ها از این جا رفتند/ پیراهن منو، باد/ پاهای هوی و هو برد/ شاید
که دختری داشت/ آن را برای او برد

(Şa'bânî, 1376/1997: 12)

*Rüzgâr benim gömleğim/ Yukarıların yukarisına gitti/ Ben evdeydim/ Onlar buradan gittiler/
Rüzgâr benim gömleğim/ Bacaklarını sallayarak götürdü/ Belki de bir kızı vardı/ Onu alıp götürdü.*

Şiirde geçen imgeler, ay, güneş, gibi gök cisimleriyle, karanlık geceyle örülü bir ağ oluşturur. Rüzgâr, insana benzetilerek bir karaktere dönüşür; kafiyeler halk dilinin samimiyetine bürünen bir şiir diliyle yazılır.

Türk edebiyatında ise, Aytül Akal, "Salıncak" adlı şiirinde yukarıda verdiğimiz örneklerdeki gibi çocuk ve salıncak arasındaki bu özel bağı irdeler. Rüzgâr, çocuğun oyun bir arkadaşı olur. Onuu esintisiyle mutlu etmeye çalışarak çocuğu heyecana getirerek gökyüzünde özgür kelebekler gibi dolaştırır. Hayallerle örülü bu özel metafor da çocuğa özgürlüğü hissettirir:

*Salıncak/ Rüzgâr öpüyor yanağımı/ Uçuruyor saçlarımı/ Bir havada/ Bir yerde/
Kelebek gibi/ Dolaşıyorum gökyüzünde/ Özgürce/ (Akal-Yener, 2004: 5)*

Uyku

Çınaroğlu'nun çocuk evreninden somut ve soyut arasındaki ikilemde kurguladığı bu şiirde imgelerin işlevi belirginleşir:

*Dün gece Çok uykum vardı. Uyku gözkapaklarımın üstünde Sanki kocaman, ağır bir çuvaldı.
Uyumak istedim hemen Daha başım yastığa değmeden Uykum kaçtı pencereden. Hey! Nereye
gidiyorsun? Kalktım, koştum peşinden. Gitti saklandı Ay"ın arkasına Duracak değilim ya! Bindim ay
trenine Düştüm uykumun peşine. Tam köşeyi dönerken O indi yeryüzüne. Dokuz ülke dolaştı, Girdi
dedemin şeker cebine. (Çınaroğlu, 2000: 83)*

Bu dizelerde uyku, soyut bir kavram olmaktan çıkar, kişileştirilmiş ve somut bir varlık gibi hareket eden bir figüre dönüşür. Çocuk özne, uyku ile arasındaki mesafeyi kovalamaca kurgusu üzerinden anlatır. Bu yapı, hem düş gücünü besler hem de soyut ile somut arasında geçişkenliği mümkün kılar. Ay trenine binmek ya da uykunun dedenin şeker cebine girmesi gibi imgeler, mantık kurallarından bağımsız bir hayal dünyasının ürünüdür. Böylece çocuk zihninin serbest çağrışımları, şiirsel bir bütünlük içinde görünür hale gelir.

Benzer biçimde, Efsane Şa'ban Nejad'ın aşağıdaki dizeleri, çocuğun gece yaşadığı korkuyu ve bu korkuyu oyunla aşma sürecini betimler:

Çınaroğlu, uykusunun peşinde koşan bir çocukğu anlatırken, Efsane Şa'ban Nejad ise gece uykusunu bölen gök gürültüsünün sesiyle korkan ve sonra o korkuyu oyunla yenen çocuğu betimler:

گَر پ گَر پ

پنجره رو به هم زد

دیشب که توفان اومد

Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi

گُرپ گُرپ قدم زد	باز روی بام خونه
صدای خنده هایش	میون خونه پیچید
ترسیدم از صدایش	توی اتاق نشستم
حسابی ریخت و پاش بود	صبح همه جای خونه
هر جایی، جای پاش بود	توفان نبود و اما

Güm Güm

<i>Dün gece fırtına geldi,</i>	<i>Pencereyi çarpıp kapattı.</i>
<i>Sonra evin damında</i>	<i>Güm güm adımlar attı.</i>
<i>Evin içine yayıldı</i>	<i>Kahkahalarının sesi.</i>
<i>Odamda oturdum,</i>	<i>Korktum bu gürültüsüyle.</i>
<i>Sabah olduğunda evin her yanı</i>	<i>Dağılıp saçılmıştı.</i>
<i>Fırtına yoktu artık, ama</i>	<i>Her yerde izi kalmıştı.</i>

Bu şiirde de doğa olayının ürkütücü yönü, çocuğun iç dünyasında oyunla yeniden kurgulanır. Gürültü, ilk anda korku uyandırır da, sonunda çocuk için keşfe ve deneyime dönüşür.

Her iki metin de çocukluğun özgürlük ve hayal dolu anlarını görünür kılar. Doğanın kimi zaman korkutucu kimi zaman eğlendirici yüzü, şiir dilinin aracılığıyla oyuna ve düş gücüne dönüşür. Çınaroğlu'nun şiirinde soyut bir kavramın kişileştirilmesi, Nejad'ın şiirinde ise doğal bir olayın dramatize edilmesi ortak bir işlev taşır: Çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimini desteklemek. Bu şiirler, doğa ile çocuk dünyası arasındaki ilişkiyi sıcak, oyunlaştırılmış imgelerle ifade eder. Böylece hem çocuğun doğaya olan sevgisi pekişir hem de şiir aracılığıyla düş gücünün sınırları genişletilir.

Milli Kimlik-Vatan

Fars Fars ve Türk edebiyatlarında vatan sevgisi, çocuğun kültürel kimliğinin şekillenmesine ve eğitsel anlamda bütünlenmesine katkıda bulunan temel bir duygudur. Bu tema, her iki edebiyatta da sıkça işlenen imgeler arasında yer alır ve çocuklara yönelik şiirlerde zengin örneklerle karşımıza çıkar. Çalışmanın bu bölümünde, söz konusu örneklerden hareketle, vatan sevgisini yücelten şiirler imgebilim açısından ele alınmıştır.

Aşağıda yer alan Esedullah Şa'bânî'nin "Zibâ Zibâyi Ey İnan" adlı şiiri, ülkesinin güzelliğini tabiat üzerinden övgüyle betimler:

Ey güzel, güzelim İnan,
Ey vatanım, sevgili İnan.
Hem dağların hem ormanların var, hem denizin,

Hem bahçelerin, bostanların var, hem çölün.

Ben senin toprağını dünyalarca severim,

Ben senin tertemiz toprağını severim.

Her köşen güzeldir baştan başa,

Sen bizlere annemiz gibi şefkatlisin.

(Ketak.org)

Şa'bânî, vatani doğanın çeşitliliğiyle bütünleştirir; dağ, orman, deniz ve bahçe imgeleri üzerinden ülkesine duyduğu sevgiyi dile getirir. Bu sevgi, yalnızca bir coğrafyaya bağlılığı değil, aynı zamanda annelik metaforu ile ifade edilen koruyucu ve kucaklayıcı bir aidiyet duygusunu da içerir. Şair, çocuklara yönelik bu üslubuyla, kardeşlik, aidiyet, vatan sevgisi ve milli kimlik algısını pekiştirmeyi amaçlar. Burada dikkat çekici bir nokta, Fars şiirinde derin duygusal bağların ve felsefî düşüncelerin ağır basmasıdır. Doğaya duyulan hayranlık ve vatan sevgisi, yalnızca millî bir görev bilinciyle değil, aynı zamanda varlık, aidiyet ve insan-doğa ilişkisi üzerine kurulan derin bir düşünsel arka planla da işlenir. Böylece Fars çocuk edebiyatında vatan imgesi, hem duygusal bir sıcaklık hem de kültürel bir bilinç katmanı taşır.

Türk çocuk edebiyatında ise vatan kavramı, özellikle bayrak ve şehadet kavramlarıyla bütünleştirilir. Bu bağlamda, Arif Nihat Asya'nın "Bayrak" şiiri, çocuklara vatan sevgisini ve vatan uğruna ölmenin kutsallığını öğretmeyi amaçlayan güçlü bir örnektir. Şiir, ilkokuldan itibaren ezberletilen dizeleriyle nesiller boyu milli duyguları canlı tutmuştur:

Bayrak

Ey mavi göklerin beyaz ve kırmızı süsü

Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü

Işık, ışık dalga dalga bayrağım

Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim/Yer yüzünde yer beğen

Nereye dikilmek istersen

Söyle, seni oraya dikeyim!

(Asya, 1975: 22)

Söz konusu dizelerde milliyetçilik, vatanseverlik, şehadet, kahramanlık ve vatan uğruna fedakârlık gibi özgül değerler, genç okuyuculara coşkulu (hamasî) ve idealist bir retorikle sunulmaktadır. Bayrak, yalnızca bir ulusal sembol olmanın ötesinde, uğruna can feda edilebilecek kutsal bir varlık olarak somutlaştırılır (kişileştirilir). Bu yaklaşım, Türk edebiyatında Türklüğün zirvedeki kahramanlık anlatılarının (yüceleme söylemlerinin) çağdaş pedagojik yöntemler kullanılarak çocuklara benimsetilmesini sağlar. Böylelikle şiir, bir

yandan ulusal onuru (gururu) sağlamlaştırırken, diğer yandan çocukların modern eğitim ilkelerine uygun bir formatta milli kimlik değerlerini içselleştirmesine olanak tanır.

Netice itibarıyla, farklı edebiyat geleneklerinde vatan imgesinin çocuk şiiri bağlamında ele alınış biçimleri, kültürel öncelikler doğrultusunda belirgin farklılıklar arz eder. Fars edebiyatında vatan temasının işlenişinde doğa motifleri, duygusal bağlar ve felsefi/düşünsel derinlik öne çıkarken; Türk edebiyatında vatan, bayrak ve şehadet kavramları üzerinden yüceltilmekte ve bu yüceltme, hamasî söylemler aracılığıyla modern pedagojik tekniklerle çocuk nesline aktarılmaktadır. Her iki edebi düzlemde de vatan, çocuk şiirinde bir aidiyet, bütünleşme (birlik) ve koşulsuz sevgi kaynağı olarak merkezi bir rol üstlenir; kullanılan imgesel dil sayesinde hem bir kutsiyet kazanır hem de yeni nesillere devredilmesi gereken temel bir kimlik değeri olarak yapılandırılır.

Çocuk ve İnanç

Mustafa Ruhi Şirin'in "Gülümseyen Gül" başlıklı şiiri, çocuğu Peygamber sevgisi ile tanıştırmakta ve bu sevgiyi çocuğun söylemi üzerinden aktarmaktadır. İslâm tasavvuf edebiyatında köklü bir sembol olan gül, Hz. Peygamber'i temsil etme işlevini sürdürür. Şairin bu temsili kullanılmadaki temel gayesi, inançsal değerleri çocuklara sevdirmeye ve sezdirmektir. Zira metin, Peygamberin şahsında oyun oynama, şakalaşma, gülümseme ve selâmlaşma gibi çocukların hayatına yakın insani ve sosyal eylemleri ön plana çıkarır. Ayrıca şiirde Peygamber ailesinin (Ehl-i Beyt) zikredilmesi, metne tarihî bir boyut katmakta ve çocukların bilgi birikimini artırma amacı taşımaktadır.

Gülümseyen Gül/ Sana her an selam vermek
Ne güzel/ Her an selamını almak/ Güzelden de güzel
Adını anarak/ Kim gülümseyen/ Bir gül gösterir
Doğan bebeklere, / Senin yerine?/ Hayal edince çocuklarla
Oynadığın bulutsu günleri/ Güleriz Zeynep gibi
Sana koşarız Hüseyin gibi/ Çocuk gibi masum
Olduğum için mi/ En ileri olansın/ Çocukları sevmede
Cennet gerçek dünya gibi/ Büyüyünce de/ /Seni rüyamda
Görecek miyim?/ Sana her an selam vermek/ Ne güzel
Her an selamını almak/ Güzelden de güzel/
(Şirin, 2019: 9)

Şiir, manevi bir atmosfer yaratarak, çocuğun dilinden Peygamber ile doğrudan bir diyalog kurar. Özellikle rüya imgesi kullanılarak çocuklar bu manevi deneyime ortak edilir; zira anlatıcı çocuk, Peygamberini rüyasında gören bir karakterdir. Şairin "sen" hitabını

kullanması ve "Büyüyünce de seni rüyamda göreceğim miyim?" gibi sorgulayıcı ifadeleri merkeze alması, çocukların metafizik merakını şiire dahil eder.

Şiirde geçen selâm verme ve selâmını alma eylemleri, İslâmî kültürde Peygamber için okunan salâvat geleneğine yapılan bir kültürel atıftır ve Müslüman yaşam pratiğine ait bir unsurdur. Şair, dinî yaşantıyı estetik ve edebî bir anlatımla sunarken, çocuklara sevilen Peygamberin onlarla oyun oynadığı "bulutsu günlerden" haber verir. Bu bağlamda, şair, Hz. Peygamber'in kızı Zeynep'i ve torunu Hüseyin'i tanıtarak, Peygamberi kendi ailesi ve torunlarıyla oyun oynayan, çocukları güldüren bir figür olarak resmeder. Sonuç olarak şiir, çocuklara kendi dedeleri gibi torunlarıyla etkileşim kuran bir Peygamber imajı sunarak, manevi figürü erişilebilir ve sevgi dolu kılmayı amaçlar.

Fars edebiyatının önemli isimlerinden Muhammed Rızâ Şeffî Kedkenî, "Bû-yi Gol'i Muhammedî" (Muhammedi Gülünün Kokusu) adlı şiirinde, tıpkı Şirin'in eserinde olduğu gibi, İslâm peygamberine övgüsel bir yaklaşımla yer vermektedir. Şair, metinde gül, gökyüzü, caddeler, yeryüzü ve kuş gibi somut imgelemleri; söz, seda (ses) ve yâd (anma/hatıra) gibi soyut ifadelerle birleştirerek anlatıma canlılık (vitalsite) katmıştır.

بوی گل محمدی/ بوی کتاب می دهی/ هر چه سوال ساخت را
زود جواب می دهی/ شناسنامه تو را/ در آسمان نوشته اند
و با گل و گلاب و نور/ گل تو را سرشته اند
چه جاده های روشنی/ میان حرف های نوست
هنوز این زمین پر از/ صدای آشنای توست
یاد داده ای به ما/ که می توان پرنده بود
تمام عمر مثال رود/ سه سوی او رونده بود
(Kodkânî, 1375/1996: 123)

Muhammedi Gülünün kokusu

Kitap kokuyorsun/ Her sorulan soruya

Çabuk cevap veriyorsun/ Senin kimliğini

Gökyüzüne yazmışlar/ Çiçeklerle, güllerle, nurla

Çiçeğini yapmışlar/ Ne aydınlık yollar var

Senin sözlerinin arasında yenidir/ Bu dünya hala

Tanıdık sesinle dolu/ Öğrettin bize kuş olunabildiğini

Bütün hayatı nehir gibiydi/ Üç yöne yürüyordu

Şair, bu şiirde Peygamberin ulviyetini ve göksel irtibatını derinlemesine ele almakta; ona indirilen Kur'an-ı Kerim'e benzeyişini "kitap gibi kokuyorsun" metaforuyla betimlemektedir. "Senin Kimliğini gökyüzüne yazmışlar" dizesi ise, Hz. İsa'nın gökyüzünde

Peygamberin adını okuduğu şeklindeki rivayetlere ve Hz. Muhammed'in ismini göklerden okuyan peygamberler (İsa ve Hızır) hakkındaki İslâmî kaynaklara bir intertekstüel atıf içermektedir. Ayrıca, "dünya hala tanıdık sesinle dolu" ifadesi, Peygamberin rehberliğinin ve yolunun (sünnetinin) evrenselliğine ve devamlılığına yapılan bir vurguyu temsil etmektedir.

Anne Emeği-Misafir

Efsâne Şa'bân Nejad'ın, "Mehmân" (Misafir) adlı şiirinde, yuvanın sıcaklığı ve aile bağlarının gücü ifade edilir. Şair, annenin misafirperverliğini ve çocuğun bu özelliğinden duyduğu mutluluğu kuş metaforu üzerinden anlatır. Şiirde, kuş imgesi, çocuğun masum sevincini ve ailenin birlik ve beraberliğinin verdiği huzuru temsil eder. Amca imgesiyle kültürel yapının ve akrabalık bağının çocuk üzerindeki etkisinin önemi vurgulanır. Ayrıca, amcanın gelişi, akrabalık ilişkilerinin önemini ve geleneksel yapıdan var olan değerlerin nesilden nesile aktarılmasını simgeler.

مهمان/ در خونه صدا کرد/ و مامان کفشاش و پا کرد
و دوید و در وا کرد/ و عمو بود و/بابا همراه او بود
مرا دیدن و بوسیدن/ و خندیدن
و شد خونه پر از خونده ی بابا گنجشکه اومد زودی تملشا

(Nejad, 1401: 17-18)

Misafir

Edekilere seslendi

Annem ayakkabılarını çıkardı

Koştı ve kapıyı açtı

Amcam oradaydı ve

Babamda yanındaydı ve

Beni gördü ve öptü

sonra güldü

Ve ev babamın şarkılarıyla doluydu

Serçe çabucak geldi

Şiirde eve gelen misafir, çocuğu sevindiren bir olay olarak işlenir ve kültürün aile ile yaşatıldığını sezdirir. Aile bağlarındaki huzuru yaşama enerjisi ve serçe imgesi, şiirde çocuğun yakınlık kurduğu canlıdır, yüreğindeki sevince ve heyecana işaret eder.

Muhammed Kâzım Mezînânî'nin "Işk-i Çarh-i Felek" (Dikiş Makinesinin Gözyaşı) şiirinde ise, annenin evdeki eski dikiş makinesi ile çalışmasını ve onunla kurduğu kişisel bağ ve evin geçimini temin etmek için yaşadığı zorlukları anlatır. Şair, mübalağa sanatıyla şiirdeki dertli annenin dertlerini anlattığı ekmek teknesi olan makinesi ile sıkı bir dostluğunu betimler.

Makinenin gözyaşları, annenin, kısık çığlıklarını simgeler ve şiir fedakar annenin evdeki emeğini tasvir ederek anlatır. Babanın onun çektiklerinden habersiz oluşu, geleneksel aile yapısında kadının çilekeş konumuna dair eleştirel bir bakış getirir.

اشک چرخ خیاطی/ مادرم فرو رفته
پشت چرخ خیاطی/ ناله می کند با او
چرخ پیر و اسقاطی/ حرف می زنند آنها
نرم بی صدا با هم/ دوخته شده آنچه
چشم های بابا هم
(Dûst, 2005: 6)

Dikiş Makinesinin Gözyaşı
Annem eğilmiş/ Dikiş makinesinin arkasında
Onunla mırıldanıyor/ O ise eski ve terk edilmiş tekerlek
Konuşuyorlar/ Usulca ve sessiz konuşuyorlar
Onunla/ Babamın gözlerini de diktiler

İncelenen her iki şiirde de şairler, gündelik yaşamdan devşirilen imgeler aracılığıyla derin, duygusal ve kültürel içerikli iletiler sunmaktadır. Efsâne Şa'ban Nejâd, kuş imgesini kullanarak aile bağlarının ve akrabalık ilişkilerinin önemini vurgularken; Muhammed Kâzım Mezînânî ise annenin ev içi sessiz mücadelesini ve dikiş makinesiyle kurduğu ilişkiyi gözyaşı metaforu üzerinden somutlaştırmaktadır. Böylece her iki şair de, seçtikleri imgesel dil vasıtasıyla toplumsal yapıları ve öznel duygulanımları ele almakta, okuyucuya katmanlı ve derin anlamlar aktarmaktadır.

Sonsuz Sevgi ve Kutsal Varlık Anne

Modern Fars şiiri şairleri, anne figürünü yalnızca somut bir varlık olarak ele almaktan öte, onu soyut metaforlar ve doğa unsurları üzerinden yüceltme arayışına girer. Bu arayış, anneliğin salt bir tasvirden ziyade, güzelliklerin kaynağı ve manevî bir öz teşkil ettiğini ortaya koyan bir kavrayışa dönüşmektedir. (Modern Fars şiiri antolojilerinde yer alan bu metin, her ne kadar Nima Yuşic'e atfedilse de, lirik yapısı ve doğa imgelemi açısından Feridun Moşîri'nin üslup özelliklerini yansıması nedeniyle literatürde tartışmalı bir aidiyete sahiptir.)

در پی عشق شدم تا در آئینهء او چهرهء مادر بینم
دیدم او مادر بود دیدم او در دل عطر
دیدم او در تن گل دیدم او در دم جانپور
مشکین نسیم
دیدم او

Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi

دیدم او در تپش قلب چمن
در پرش نبض سحر
از دل سبزترین فصل بهار
دیدم او لحظه روئیدن باغ
در چمنزار دل انگیزترین زیبایی
لحظه پر زدن پروانه
بلکه او در همهء عالم خوبی,
بلکه او در همهء زیبایی
همهء رعنايي
همه جا پیدا بود
همه جا پیدا بود

Sevginin peşine düştüm,
Onun aynasında annenin yüzünü görmek için.
Gördüm ki o anneydi,
Kokuların özünde gördüm onu,
Çiçeğin teninde gördüm onu,
Can veren misk kokulu meltemin nefesinde gördüm onu,
Seherin nabzının atışında gördüm onu,
Çimenliğin kalbinin çarpışında gördüm onu,
En yeşil baharın kalbinden,
Bahçenin filizlendiği anda gördüm onu,
Kelebeğin kanat çırdığı anda,
En büyüleyici güzelliğe sahip çimenlikte gördüm onu.
Daha doğrusu o tüm güzelliklerde,
Tüm iyilikler aleminde, tüm zarafetteydi,
Her yerde vardı,
Her yerde vardı.

Fars şiirindeki kutsal ve fedakar anne tasvirine karşın, Ayla Çınaroğlu'nun şiiri anneliği daha dünyevi, sükûnet ve şefkatle dolu, umut aşıl原因 bir değer olarak niteler. Şair, annenin gücünü mistik bir arayışla değil, sözlerindeki şifa, gülüşündeki güneş ve kucağındaki sığınak gibi elle tutulur metaforlarla ortaya koyar.

Annem, sözlerin yüce dağlardan,
Şifalı otlardan derlenmiş,
Bir petek balı sanki, gülüşün bahar güneşi...
Gözlerin, taşmaya hazır bir ırmak,
Sessiz ve dingin, kucağın sığınak.
Büyülü masal sofrası, ellerin ve yüreğin.

Annem benim sevgi cennetim.

(Çınaroğlu, 2015: 9)

Her iki edebi yaklaşım, anne figürüne dair zıt ancak birbirini tamamlayan iki farklı pencere sunar. Tartışmalı aidiyetine rağmen modern Fars şiiri geleneğini temsil eden ilk örnekte annelik; kutsal ve aşkın bir ideal olarak işlenir; somut sınırlarından arındırılarak manevî bir ruha dönüştürülür. Annenin varlığının kokuda, kelebek kanadında ve seher vaktinde aranması, anneliğin evrensel ve yenilmez bir güç olduğu savını güçlendirir.

Buna karşılık Çınaroğlu, anneyi somut huzurun ve dünyevi şefkatin kaynağı olarak betimler. Sonuç olarak, Fars şiiri anneyi evrenin aşkın bir ilkesi ve metafizik özü olarak yüceltirken; Çınaroğlu onu sığınacak güvenli bir liman ve şifa kaynağı olarak sunar. Farklı edebî yollar izlemelerine rağmen, her iki yaklaşım da anneliğin sınırsız sevgi ve manevî zenginlik kaynağı olduğu ortak paydasında birleşir.

Sonuç

Çocukluk Türk ve Fars çocuk edebiyatlarının büyüdü dünyasına bir bakış sunarak, çocukluk evreninin lirik ninniler, masalsı öyküler ve canlı imgelerle nasıl örüldüğünü ortaya koymuştur. Her iki kültürde de tekrar eden motifler, kısa ve özlü dizeler ile kafiyeli şiirsel ifadeler, çocuğun ruhunu okşayan zengin bir edebi zemin hazırlamıştır. Doğu toplumlarının sosyokültürel değerleri, hikâye ve şiir imgeleri aracılığıyla aktarılırken, bu değerlerin özündeki benzerliklerin, farklılıklardan çok daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Bir yazarın sanatsal yetkinliği, çocuğun bu ortak mirası kavrayıp benimsemesindeki en kritik faktördür.

Analizimiz, "Kültürlerarasılık" ilkesinin çocuk edebiyatındaki dönüştürücü rolünü vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, çocuklara kendi kültürlerini başkalarıyla karşılaştırma ve yeni dünyalar keşfetme fırsatı sunan bir karşılaştırmalı edebiyat köprüsüdür.

Edebi dilin en etkileyici araçlarından biri olan imgeler, çocukların kelime dağarcığını zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda alışılmısın ötesine geçen yaratıcı ifadeler ve hayali tasvirler sunar. Şiirlerde zirveye ulaşan imgesel anlatımlar, modern dünyanın imkanlarıyla birleşerek zengin çağrışımları mümkün kılar. Semboller ve imgeler, algıları görsel sanatlarla bütünleştirerek zihne estetik bir boyut kazandırır; böylece edebi eserlere derinlik ve kalıcı değer katar. İmgebilim yöntemiyle kaleme alınan bu araştırma, kültürlerarası geçişleri, benzeyişleri ve farklılıkları titizlikle inceleyerek bu edebi zenginliğin izini sürmüştür.

Bu çalışma, Türk ve Fars çocuk edebiyatlarında imge kullanımının kültürel ve edebi bağlamlarda nasıl bir diyalog kurduğunu net bir şekilde göstermiştir. İmgebilimsel bir bakış açısıyla yapılan bu derinlemesine analiz, çocuk edebiyatının yalnızca didaktik bir araç olmadığını, aksine çocuğun hayal gücünü, dil gelişimini ve kültürel kimlik oluşumunu destekleyen önemli bir sanat formu olduğunu kanıtlamıştır.

Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi

Elde edilen bulgular, çocuk edebiyatında imge kullanımının, çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimindeki hayati rolünü teyit etmekle kalmamış, aynı zamanda benzer kültürel coğrafyalarda çocuklara sunulan ortak edebi deneyimlerin gücünü ortaya koymuştur. Neticede, kültürlerarası diyalogun ve edebi etkileşimin, çocuk edebiyatının zenginleşmesine ve dünya çocuklarının kültürel ortak paydasının derinleşmesine paha biçilmez bir katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu niteliğiyle eserimiz, dünya çocuk edebiyatı alanına katkı sunan değerli bir kaynak olmaya namzettir.

Kaynaklar

- Adler, A. (2002). *İnsanı Tanıma Sanatı*. (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.
- Akal, A., & Yener, M. (2004). *Reçelli Şiirler*. SEV Yayıncılık.
- Akarsu, B. (1988). *Mutluluk Ahlâkı*. İnkılap Yayınları.
- Aksan, D. (1993). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Şafak Matbaası.
- Albrecht, S. (2012). *The History of Children's Literature: A Comparative Approach*. Cambridge University Press.
- Asım, H. (2018). *Çocuk Edebiyatı Kavramlar ve Kuramlar*. Paragraf Yayınları.
- Asya, A. N. (1975). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. Ötüken Neşriyat.
- Cihangir, M. (2021). Sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda imgeler. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(27), 1-14. <https://dergipark.org.tr/pub/diclesosbed/article/888746>
- Çınaroğlu, A.. (2015). *Şiir Gemisi*. Uçan Balık Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Yayınevi.
- Dağıdani, M. (2022). Divân-u tufulena kasidetu seyyidetu'r-rahme. *Üsâme Dergisi*, 833, 8-9.
- Demir, A. (2019). Çocuk edebiyatı ve yaratıcı düşünme. *İdil Sanat ve Tasarım Dergisi*, 8(60), 1011-1025. . doi: 10.7816/idil-08-60-07
- Geçgel, H. (2007). Bir görüntü (imgeler) sanatı olarak şiir. *Hayal Dergisi*, 21, 1-7. https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/hulusi_gecgel_imgeler_sanat_siir.pdf
- Gündüz, O. (2019). *Edebiyatta Mekân ve İmge*. Dergâh Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Felsefe Ansiklopedisi* (C. 2). Remzi Kitabevi.
- Hazar, M. (2014). *Türkçe (Sözcük) Anlam Bilimi*. Eğitim Yayınevi.
- Hüseyinî, H. (2001). *Gozide-i Şi'ri Ceng û Difâ'i Mukaddes*. İntişaratı Sore.
- İnce, Ö. (1996). *Şiir ve Gerçeklik*. Yapı Kredi Yayınları.
- Karataş, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Perşembe Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1925). *Örümcek Ağı*. Büyükdoğu Yayınları.
- Köktürk, E. (2010). Mekân algısı ve mekân ilişkisi üzerine. *Tübitak Mekansal Planlamada Jeodezi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-15.

- Kurt, Ş. (2024). Hayat Ağacı ve Vakvak Ağacı'nın Bitki-İnsan-Hayvan Metaforu Kapsamında Karşılaştırılması. *Türkoloji Dergisi*, X, 130-150. DOI: 10.62425/turcology.1509876
- Küçük, A. (2015). *Şiir Dili ve Şiirde İmge*. Hece Yayınları.
- Külebi, C. (1982). *Cahit Külebi Bütün Şiirleri*. Adam Yayınları.
- Merdanî, M. (t.y.). *Tâb Tâb Abbâsî, Şiirhâ-yı Kûdekâne*. Ketabhâ-yi Yâdgârî.
- Merleau-Ponty, M. (2010). *Algılanan Dünya: Sohbetler*. (Ö. Aygün, Çev.). Metis Yayınları.
- Nâzım Hikmet. (1951). "Saman Sarısı" şiiri. *Memleketimden İnsan Manzaraları içinde*.
- Nejad, E. Ş. (2022). Şi'ri kudekâne. *Mecelle-i Nebât*, 18, 17-18.
- Nikolajeva, M. (2014). *Reading for Learning: Cognitive Approaches to Children's Literature*. John Benjamins Publishing Company.
- Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Johns Hopkins University Press.
- Öçalan, M. (2006). Çocuk algılamasında imgelerin önemi: Eğitimbilimsel açıdan çocuk edebiyatında imge kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/muharrem_ocalan_cocuk_imge.pdf
- Özel, S. (2003). *Türk Çocuk Edebiyatı Tarihi*. Papatya Yayıncılık.
- Polat, G. (2017). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Şiiri*. Pegem Akademi.
- Rahmandust, M. (2005). Şi'ri men ehli İranem. *Mecelle-i Düst Heftenâme-i Kûdekân-i İran*, 4(188), 6-7.
- Reyhanoğulları, G. (2021). Şiir ve unsurlarının anlamla ilişkiselliği üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 594-615. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1829356>
- Sebuktekin, H. (2006). Neden karşılaştırmalı edebiyat? *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-17. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/787230>
- Şa'banî, E. (1997). *Asâ ve Esb-i Çûbî*. Neşr-i Ferdâ.
- Şeffî Kedkenî, M. R. (1996). *Gol-i Muhammedî*. Nilüfer Yayınları.
- Şirin, M. R. (2019). *[Kitap Adı Bilinmiyor]*. İtibar Yayınları.
- Tahire Ca'fer Kalyani. (t.y.). *Edebiyât-ı Kûdekân (Çocuk Edebiyatı)*. Danişgâh-i Peyam-i Nur.
- Uludağlı, S. (2006). *İmgebilim: "Ötekinin" Bilimine Giriş*. Sinemis Yayınları.
- Yalçın, M. (1991). *Şiirin Ortak Paydası*. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Yenen Avcı, E. (2010). *Kelile ve Dimne'nin Batı Edebiyatına Etkisi*. Bilge Kültür Sanat.
- Yurdanur, S. (2003). Dilin düşevreni: Eğretileme. *Kitaplık Dergisi*, 65, 53-54.
- Yücel, H. (2013). *İmgeden Yorum*. Ayrıntı Yayınları.
- Zarrinkoub, A. (1999). *A History of Persian Literature*. Tehran University Press.

İnternet Kaynakları

- Akın, S. Çocuk ve Hüzün, Makiler, s. 44 <https://www.siirparki.com/sunay20.html> (Erişim tarihi: 26 Eylül 2025).
- A'lâ, M. (t.y.). *Suver-i Gunâgûn der Şiir-i Şâirân-i Kûdekân ve Novcevânân*. Erişim adresi: <https://www.blogfa.com>. (Erişim tarihi: 3 Aralık 2023).

Modern Dönem Fars ve Türk Çocuk Şiirinde İmgesel Unsurların Karşılaştırmalı Analizi

- Al-Barudi, F. (t.y.). *Bilād al-‘Arab Awṭānī*. Al-Diwan. Erişim adresi: <https://www.aldiwan.net/poem140988.html>. (Erişim tarihi: 21 Eylül 2025).
- el-İsa, S. (2005). *Divānu’l-Etfāl*. Noor-book. Erişim adresi: <https://www.noor-book.com/kitab-diwan-al-atfal-sulayman-al-eisi-kitab-fi-jaridah-pdf>. (Erişim tarihi: 25 Eylül 2025).
- Esedullah Şa’banî. (t.y.). *Edebiyât-ı Kûdekân, Şi’ri Sadâ’yi Bâd*. Erişim adresi: <https://hodhod.com/blog/sedaye-baad>. (Erişim tarihi: 21 Eylül 2025).
- es-Safadî, B. (2017). *Şi’ru’l-efâl fi’l-vatani’l-arabî-dirâsetun târihiyyetun nakdiyyetun*. Erişim adresi: <https://ia801802.us.archive.org/22/items/ktp2019-bk9271/ktp2019-bk9271.pdf>. (Erişim tarihi: 21 Eylül 2025).
- Kiyânûş, M. Berre-i Kûçûlû, Şi’rhâ-yi Berâyi Kûdekân, <https://ketabak.org/content/> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2025).
- Sarıyüce, H. L. (t.y.). *Anneler Günü Şiirleri*. Erişim adresi: <https://www.okuloncesitr.net/anneler-gunu-siirleri/>. (Erişim tarihi: 29 Eylül 2023).
- TDK Sözlük. (t.y.). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>. (Erişim tarihi: 3 Temmuz 2022).
- Türkoloji Çukurova. (t.y.). *Muharrem Ocalan Çocuk İmge*. Erişim adresi: <https://turkoloji.cu.edu.tr/yeni%20turk%20edebiyati/muharrem-ocalan-cocuk-imge.pdf>. (Erişim tarihi: 24 Eylül 2023).
- Unlu Sairlerin Çocuk ve Çocukluk İle İlgili Siirleri. (t.y.). HT Hayat. Erişim adresi: <https://hthayat.haberturk.com/unlu-sairlerin-cocuk-ve-cocukluk-ile-ilgili-siirleri-1083957>. (Erişim tarihi: 25 Eylül 2025).
- Yurdakul, M. E. (t.y.), “Kibritçi Kız”, Türk Sazı, S. 51-52, <https://www.siirparki.com/yurdakul10.html> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2025).
- Yûşic, N. Metni Şi’ri Mâder Nîmâ Yûşic درباره مادر بهترین اشعار نیما یوشیج <https://delbaraneh.com/sms/nima-yushijs-poems-about-mother/> (26 Eylül 2025).

